

Володимир ВОЛОШИН,

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ УМІНЬ
ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ТА ЗБРОЇ МАЙБУТНІМИ
ОФІЦЕРАМИ-ПРИКОРДОННИКАМИ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ
ПІДГОТОВКИ**

Представлена стаття присвячена проблемам професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників, зокрема такому її компоненту, як вогнева підготовка. Автор здійснив аналіз особливостей вогневої підготовки майбутніх фахівців прикордонної служби, і на підставі цього аналізу виділив основні педагогічні умови формування умінь застосовувати спецзасоби та зброю у процесі професійної підготовки згаданих фахівців.

***Ключові слова:** вогнева підготовка, спецзасоби та зброя, майбутніх офіцери-прикордонники, методичні рекомендації.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. З-поміж пріоритетних напрямів забезпечення демократизації українського суспільства, а також створення правової української держави є реформування її правоохоронної системи. У згаданій системі важливе місце належить такому правоохоронному органу, як прикордонна служба. Реформування Державної прикордонної служби України в умовах посилення боротьби зі зростанням злочинності в контрольованих прикордонних районах, незаконною міграцією, проявами контрабандної діяльності на державному кордоні України та іншими негативними явищами, що загрожують суверенітету України, територіальній цілісності та недоторканності державного кордону України, а також життю та здоров'ю прикордонників, які виконують наказ на охорону державного кордону, значною мірою обумовлюється рівнем професійної підготовленості офіцера-прикордонника до захисту (оборони) рубежів Батьківщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Аналіз

дисертаційних робіт, монографій і наукових статей дозволив нам дійти висновку, що проблема підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності постійно привертала увагу науковців. На особливу увагу заслуговують праці В. Балашова [1], І. Грязнова [3], О. Діденка [3], Д. Іщенка [4], С. Капітанець [5], В. Миропольська [6], М. Недбай [7], Є. Потапчука [8], В. Ягупова [9], які розглядають проблеми професійної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів та особливості формування у них професійних знань та умінь.

Таким чином, **метою статті** є аналіз методики формування умінь застосовувати спецзасоби та зброю в майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність та якість реалізації відповідної системи залежать від усвідомлення всіма учасниками виховного процесу у ВВНЗ, в тому числі і курсантами, важливості та необхідності вдосконалення професійних якостей, від цілеспрямованого змісту всього навчально-виховного процесу, діяльності науково-педагогічного складу щодо впровадження зазначених заходів.

Основна мета методичних рекомендацій щодо формування умінь застосовувати спецзасоби та зброю – підвищення рівня сформованості умінь застосовувати спецзасоби та зброю майбутніми офіцерами-прикордонниками.

Для реалізації цієї мети були сформульовані наступні завдання:

1. Ознайомити професорсько-викладацький склад з поняттям «уміння застосовувати спецзасоби та зброю майбутніми офіцерами-прикордонниками».
2. Ознайомити професорсько-викладацький склад зі складовими процесу формування умінь.
3. Ознайомити професорсько-викладацький склад з обґрунтованими педагогічними умовами формування умінь застосовувати спецзасоби та зброю майбутніми офіцерами-прикордонниками.

4. Ознайомити із запропонованими методичними рекомендаціями з метою розробки індивідуальної корекційної програми для викладачів навчальних дисциплін з вогневої підготовки.

Обґрунтовані вище методичні рекомендації щодо формування умінь застосовувати спецзасоби та зброю майбутніми офіцерами-прикордонниками виконують такі функції:

1) Корегувальну – виявлення та усунення недоліків у формуванні умінь застосовувати спецзасоби та зброю майбутніми офіцерами-прикордонниками.

2) Просвітницьку – ознайомлення представників науково-педагогічного складу із явищами, пов'язаними із процесом формування умінь застосовувати спецзасоби та зброю майбутніми офіцерами-прикордонниками.

3) Розвивальну – полягає у розвитку викладачів мотивів підвищення рівня сформованості умінь застосовувати спецзасоби та зброю майбутніми офіцерами-прикордонниками.

Важливим аспектом у методичній роботі щодо формування умінь застосовувати спецзасоби та зброю майбутніми офіцерами-прикордонниками, окрім зазначених принципів, завдань та етапів, є дотримання відповідних умов:

1. Опора на основні положення інноваційних підходів:

а) організація психолого-педагогічного супроводу діяльності курсантів (організація діяльності курсантів, що за своїм змістом відповідає професійним ролям та функціям);

б) стимулювання діяльності курсантів за допомогою використання інноваційних засобів та методів (використання проблемних методів, організація розв'язання курсантами творчих завдань, наявність ефекту змагання в освітньому процесі);

в) використання оціночних процедур, адекватних структурі, змісту та критеріям рівня сформованості умінь застосовувати спецзасоби та зброю майбутніми офіцерами-прикордонниками (використання спеціально розроблених критеріальних тестів, контент-аналізу поведінки та діяльності курсантів, використання тестів на визначення системності спеціальних знань);

г) направленість змісту навчання на формування усіх складових умінь застосовувати спецзасоби та зброю майбутніми офіцерами-прикордонниками (контекстність у використанні ситуативно-проблемних та задачних методів навчання, направленість навчання на засвоєння курсантами різноманітних професійних ролей та функцій, на засвоєння ними повноцінної інформації, підвищення практичної орієнтованості освітнього процесу).

2. Вибір засобів, методів, форм навчання, що відповідають науковим характеристикам інноваційних підходів:

а) особистісно-діяльнісний підхід (перевага надається активним методам навчання, організація контекстної діяльності курсантів, направленість на підвищення активності та самостійності курсантів);

б) ситуативно-проблемний підхід (відображення у змісті навчальних дисциплін контексту соціальної та професійної дійсності шляхом створення рольових та ділових ситуацій, що моделюють реальні професійні проблеми);

в) задачний підхід (ознайомлення курсантів із сутністю різних професійних функцій, забезпечення засвоєння їх курсантами в умовах ігрової взаємодії).

Під час викладання дисциплін з вогневої підготовки з метою формування умінь застосовувати спецзасоби та зброю, слід опиратись на теорію ролей, яка допомагає оволодівати ефективними стратегіями професійного спілкування, взаємодії, зразків професійної поведінки, основами професійної діяльності.

3. Опора на рольову теорію особистості при формуванні умінь застосовувати спецзасоби та зброю:

забезпечення оволодіння курсантами ефективними стратегіями професійного спілкування, поведінки, діяльності;

спрямованість на засвоєння курсантами наступних професійних ролей з відповідним виконанням професійних функцій та посадових обов'язків: дослідник (збір наукової інформації, обробка інформації, представлення

наукових результатів); спеціаліст-теоретик (системний аналіз професійних знань та їх використання); спеціаліст-практик.

4. Інтегративний підхід щодо організації навчального процесу:

використання дидактичного забезпечення формування умінь застосовувати спецзасоби та зброю на основі засобів та методів ситуативно-проблемного, задачного та рольового підходів;

розробка і використання інтегративних рольових та ділових ігор як основної форми реалізації дидактичного забезпечення формування умінь застосовувати спецзасоби та зброю.

У формуванні дидактичного забезпечення формування умінь застосовувати спецзасоби та зброю головна роль належить удосконаленню особистості. Тому професійний тренінг – це не лише відпрацювання зовнішніх «технік», але й тренінг психіки. Особлива увага повинна надаватись розвитку в майбутніх офіцерів-прикордонників прийомів психологічного розвантаження та психологічного самозахисту.

Різні види тренінгу спрямовані, перш за все, на внутрішні психологічні якості (установка на пошук, творчість), адекватний аналіз проблемної ситуації, прийоми ефективного професійного взаєморозуміння, готовність до варіативності та вибору.

Під час проведення тренінгів необхідно чітко продумувати завдання – які саме професійні особливості фахівця покращуються. Перехід на нові рівні сформованості умінь застосовувати спецзасоби та зброю – складний процес, що передбачає зміну старих та виникнення нових форм, тому у ньому виділяють декілька стадій, що отримали образні назви:

розігрів професіонала, забезпечення його відкритості, зниження напруження, подолання особистісного заперечення змін;

лабілізація – усвідомлення людиною неадекватності своєї поведінки, створення позитивної мотивації до навчання, готовність до засвоєння нового;

дії щодо змін, відпрацювання прийомів, «технік» нової поведінки, розробка можливих альтернатив поведінки;

«замороження» – закріплення нових способів діяльності, інтеграція їх в особистість.

Найбільш ефективно професійний тренінг відбувається в активних формах групового навчання. Спільним в усіх цих різноманітних формах є те, що кожен учасник групового заняття навчається самостійно (за непрямої допомоги інших) ставити діагноз своїм труднощам та можливостям, знаходити шляхи розв'язання своїх проблем, розуміти самого себе, здійснювати самодіагностику.

З метою удосконалення підготовки курсантів щодо оволодіння спецзасобами та зброєю основними методичними рекомендаціями науково-педагогічному складу є такі:

- створення для курсантів реальних умов професійної діяльності;
- збільшення темпу діяльності, скорочення строків для прийняття рішень на виконання завдань;
- практика рішень за активної протидії супротивника;
- введення у процесі занять неочікуваних умов, неочікуваної протидії супротивника, раптового нападу;
- формулювати завдання, які вимагають самостійного та творчого розв'язання;
- ввести у тематичний план навчальних дисциплін кафедри тему про екстремальні ситуації у службовій діяльності;
- виявлені та обґрунтовані педагогічні умови формування умінь застосовувати спецзасоби та зброю майбутніми офіцерами-прикордонниками варто включити у процес удосконалення вогневої підготовки викладачів кафедри.

Підставою формулювання запропонованих методичних рекомендацій є положення про те, що інноваційні підходи забезпечують зміщення акценту з накопичування нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування й розвитку здатності практично діяти, застосовувати індивідуальні техніки і досвід успішних дій у ситуаціях професійної діяльності та соціальної практики.

Результати проведеного дослідження переконливо доводять, що перспективність запропонованих рекомендацій полягає в тому, що вони передбачають високу готовність майбутніх фахівців до успішної діяльності в професійній сфері.

Висновок. Отже, формування в майбутніх офіцерів-прикордонників умінь застосовувати спецзасоби та зброю ґрунтується на роботі з оптимального вибору методу навчання, раціональній комбінації таких методів, забезпечення оптимальної системи оцінювання тощо.

Перспективами подальших наукових розвідок у контексті розв'язання проблеми формування умінь застосовувати спецзасоби та зброю, актуальними є питання впровадження у навчально-виховний процес ВВНЗ інноваційних методик та технологій щодо формування зазначених умінь.

Список використаних джерел

1. Балашов, В. А. Формирование профессиональных качеств у слушателей-пограничников в процессе профессионального обучения: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Балашов Валерий Алексеевич. – Хмельницький, 1996. – 263 с.
2. Грязнов, І. О. Удосконалення індивідуальної виховної роботи командирів підрозділів Прикордонних військ України: дис. ... канд. пед. наук: 20.02.02 / Грязнов Ігор Олександрович. – Хмельницький, 1998. – 210 с.
3. Діденко, О. В. Педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. В. Діденко. – Хмельницький, 2003. – 201 с.
4. Іщенко, Д. В. Курс лекцій з військової педагогіки. – Хмельницький: Вид-во АПВУ, 1998. – 158 с.
5. Капітанець, С. В. Педагогічні умови формування професійного спілкування у майбутніх офіцерів-прикордонників: дис. ... кандидата пед. наук: 20.02.02 / Капітанець Світлана Володимирівна. – Хмельницький, 2001. – 224 с.
6. Миропольська, О. В. Формування професійної компетентності фахівців митних органів в умовах службової діяльності: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Миропольська Оксана Василівна. – Хмельницький, 2009. – 219 с.
7. Недбай, М. П. Формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування технічних засобів у службовій

діяльності : дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Недбай Микола Павлович. – Хмельницький, 2009. – 300 с.

8. Потапчук, Є. М. Військова психологія : навч. посіб. / Є. М. Потапчук. – Хмельницький : Вид-во Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2003. – 150 с.

9. Ягупов, В. В. Військова психологія : підручник / В. В. Ягупов. – К. : ТанDEM, 2004. – 656 с.

Волошин В. Методические рекомендации по формированию умений применения специальных средств и оружия будущих офицеров-пограничников в процессе профессиональной подготовки

Представленная статья посвящена проблемам профессиональной подготовки будущих офицеров-пограничников, и в частности такому ее компоненту, как огневая подготовка. Автор провел анализ особенностей огневой подготовки будущих офицеров-пограничников, и на основе этого анализа выделил основные методические рекомендации формирования умений использовать спецсредства и оружие в процессе профессиональной подготовки будущих специалистов пограничной службы.

Ключевые слова: *огневая подготовка, спецсредства и оружие, будущие офицеры-пограничники, методические рекомендации.*

Voloshin V. Methodological Recommendations for the Formation of Labor Applications of Special Warns and Weapons by Future Officers-Borders in Professional Preparation

The State Border Guard Service of Ukraine development under conditions of the intensification of the criminality rate increasing fighting in controlled border regions, illegal migration, signs of smuggling activities at the state border of Ukraine and other negative phenomena, which threaten the sovereignty of Ukraine, territorial integrity and inviolability of Ukraine's borders, as well as the lives and health of the border guards, who execute orders on the State border protection, is largely dependent upon the level of the border guard officer professional readiness to protect (defend) the Homeland's frontiers.

At the same time the border guard officer doesn't always act professionally competently in extreme situations, not always able to use special means and weapons, because when performing professional duties during peacetime there appears uncertainty in firearm usage. That is why one of the priority directions of the future of border guard preparation for the professional activity is the fire training for cadets.

The results of the study made it possible to develop methodological recommendations for the formation of the ability to use special means and weapons by future border guards officers.

The main purpose of the methodical recommendations is to increase the level of formation of the ability to use special means and weapons by future border guards officers.

To realize this goal, the following tasks were formulated:

1. To acquaint the faculty with the notion “ability to use special means and weapons by future border guards officers”.

2. To acquaint the faculty with the components of the process of forming skills.

3. To acquaint the faculty with the substantiated pedagogical conditions of forming the ability to use special means and weapons by future border guards officers.

4. To familiarize with the offered methodical recommendations for the purpose of development of the individual correction program for teachers of educational disciplines on fire training.

Key words: *fire training, special means and weapons, future border guard officers, methodical recommendations.*